

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף לו

(בעמוד הקודם)

תנן היו הניזקין שניים אחד גדול ואחד קטן: וכן המזיקים היו שניים, והניזק טוען שהגדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן ואילו המזיק טוען להיפך – המוציא מחבירו עליו הראייה. ומשמע מהמשנה שאם לא יביא ראייה יקבל הניזק כמו שטען המזיק. וקשה: הרי זה כמו 'טענו חיטים והודה לו בשעורים' בגלל שהניזק טוען להיפך מהמזיק!

תירוץ: ראוי ליטול ואין לו: כוונת המשנה שאם הניזק יביא ראייה הוא 'ראוי ליטול' את התשלום של הנזק, אבל אם לא יביא ראייה 'אין לו' = הוא לא יקבל כלום.

קושיא: והתניא הרי זה משתלם על הקטן מן הגדול וכו': הרי בבירייתא כתוב במפורש שהניזק מקבל כמו שאמר המזיק (גובה מהשור הקטן על הנזק של השור הגדול, ומהגדול על הקטן)!

תירוץ: דתפס: מדובר שהניזק תפס את השור. [מדובר שהניזק תפס את השור לפני שבאו לבית דין, שאז אפילו שהוא טען שלא כמו המזיק ובעצם הוא 'מוחל' על טענת המזיק, אבל מכיון שהוא תפס כבר את השור לא שייכת 'מחילה' בדבר שאדם תופס בו, ולכן הוא מקבל כמו שטוען המזיק. שיטמ"ק].

קושיא: תנן היה אחד תם ואחד מועד וכו': הגמרא מקשה כנ"ל ומתרצת כנ"ל.

למדנו במשנה: היו שניים רודפים אחר אחד (שני שוורים של איש אחד רודפים אחר שור אחר, ואחד מהם הזיק אותו) – 'שניהם חייבים'. הגמרא עוסקת בביאור הדבר ששני השוורים חייבים.

שמע מינה שוורים תמים שהזיקו: מוכח מדברי המשנה שאם יש למזיק שני שוורים ואחד מהם הזיק, הניזק יכול לבחור מאיפה לגבות את הנזק. ולכן אם אחד

מהם נאבד, הוא יכול לגבות את הנזק מהשני. ואפילו שהשוורים תמים ושור תם הרי משתלם מגופו, ואילו כאן לא ידוע מי הוא שהזיק.

דחיה: הכא במאי עסקין במועדין: מדובר בשני שוורים מועדין, ומועד משלם מהעלייה דהיינו שכל נכסיו של המזיק אחראים לתשלום, ולכן אין נפקא מינה מיהו השור שהזיק ויכול לגבות מהשור השני.

קושיא: אי במועדין אימא סיפא: אם מדובר במועדין אם כן בסיפא מדוע מתווכחים המזיק והניזק האם השור הגדול הזיק או השור הקטן, הרי בכל מקרה המזיק צריך לשלם את כל הנזק?

תירוץ: א"ל סיפא בתמין ורישא במועדין: הסיפא מדברת בתמין והרישא מדברת במועדין.

קושיא: א"ל רבא אחא סבא וכו': אם מדובר במועדין מדוע אומרת המשנה שהשוורים 'חייבים', הרי במועד אין נפקא מינה מי חייב, כי כל נכסיו של המזיק אחראים לתשלום הנזק, והיה צריך להיות כתוב 'חייב' - המזיק.

אלא לעולם בתמין ורבי עקיבא היא וכו': באמת מדובר ברישא בשני שוורים תמין, ומה שאמרה המשנה 'שניהם חייבים' אין הכוונה שיכול לבחור מאיזה מהם לגבות, אלא הכוונה שדווקא כששניהם נמצאים לפנינו יכול הניזק לגבות את חובו, כי ממה נפשך אחד מהם הזיק לו. אבל אם אחד מהם נאבד, הוא כבר לא יכול גבות את הנזק, כי המזיק יכול לומר לו: מניין לך שהוא השור שהזיק אותך? תביא ראייה שזה הוא ותקבל.

וכל זה דוקא לדעת דרבי עקיבא הסובר שהניזק שותף בשור דהיינו שהוא מקבל דוקא מהשור - ואז אם נאבד השור אין לניזק מהיכן לגבות, ולכן כאן שנשאר רק שור אחד ואין לניזק ראייה שהוא הזיק אותו, אין לו ממה לגבות. אבל לדעת רבי ישמעאל שהניזק כבעל חוב שהמזיק חייב לו כסף - גם כשנאבד השור לא הפסיד הניזק את זכותו לגבות את הנזק.

 הדרן עלך המניח

פרק רביעי. משנה: שור שנגח ארבעה וחמשה: שור תם שנגח ארבע שוורים ועדיין הוא תם. ואע"פ שלאחר שלוש פעמים הוא אמור להיות מועד? מדובר שהיו הפסקות בין הנגיחות באופן שהם לא הצטרפו זה לזה (עין לקמן דף לז').

לדעת רבי מאיר המזיק חייב לשלם את הנזק לניזק כדין 'בעל חוב'. ולכן קודם כל מקבל הניזק האחרון את חצי הנזק, ולאחר מכן אם נשאר כסף בשור המזיק - מקבל הניזק הקודם לו את חצי הנזק המגיע לו, ואם נשאר כסף - מקבל הניזק הקודם לשניהם. (ובגמרא יתבאר יותר).

רבי שמעון אומר: לדעת רבי שמעון המזיק והניזק שותפים בשור. ולכן שור שווה מאתיים שנגח שור שווה מאתיים, בנגיחה הראשונה מתחלקים המזיק והניזק חצי חצי, כל אחד מקבל 100.

בנגיחה השניה מצטרף כאן שותף נוסף בשור, ולכן צריכים המזיק והניזק להתחלק גם איתו בשור. נמצא שהמזיק נותן לו מה-100 שלו חצי = 50, וכן הניזק נותן לו מחלקו חצי = 50, ואז יוצא שהמזיק והניזק הראשון קבלו כל אחד 50, ואילו הניזק השני מקבל 100. (ראה תרשים בעמ' האחרון).

בנגיחה השלישית מצטרף כאן עוד שותף בשור, וצריכים המזיק, והניזק הראשון, והניזק השני - להשתתף גם איתו בשור. ולכן המזיק נותן חצי מחלקו שנשאר לו (50) = 25 לניזק השלישי, וכן הניזק הראשון נותן לשלישי כנ"ל 25. וכן המזיק השני נותן חצי מחלקו (100) = 50 לניזק השלישי. נמצא שהמזיק והניזק הראשון מקבלים כל אחד 25, והניזק השני מקבל 50, והשלישי מקבל 100. (< ראה נספח תרשים).

דינר זהב: = 25 דינרי כסף.

גמרא: מתניתין מני: דעת רבי מאיר במשנה כמו מי? הרי נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לעיל האם הניזק שותף בשור או שיש לו רק תביעת חוב למזיק. אם רבי מאיר סובר כרבי ישמעאל שהמזיק חייב לניזק את הכסף של הנזק כמו לווה שחייב לבעל חובו - אם כן מדוע אומרת המשנה שהניזק האחרון מקבל קודם לניזק שלפניו, אדרבא הניזק הראשון קודם לזה שאחריו. ואם הוא סובר כרבי עקיבא שהם שותפים בשור - אם כן היה צריך המזיק להשתתף עם כולם בשור וכמו שאמר רבי שמעון.

תירוצ: אמר רבא לעולם כרבי ישמעאל: רבי מאיר סובר כרבי ישמעאל שהמזיק והניזק הם בעלי חובות ולא שותפים, והסיבה שאחרון אחרון נשכר, משום שכאן מדובר שהניזק הראשון תפס את השור בשביל לגבות ממנו את החצי נזק שמגיע לו, ואז הוא נעשה 'שומר שכר' על השור, ולאחר מכן הזיק השור תחת אחריותו ולכן הוא חייב לשלם לניזק השני את כל החצי הנזק שעשה לו. ואז תפס הניזק

השני את השור כדי לגבות ממנו את החצי נזק שלו והוא נעשה עכשיו ה'שומר שכר' על השור, וכשהשור הזיק הוא חייב לשאת בנזק. וכן הלאה. ולכן הניזק האחרון קודם לכולם, כל כל הניזקים שלפניו אחראים על הנזק שקרה לו.

קושיא: אי הכי יש בו מותר וכו': אם כן מדוע הבעלים צריך להפסיד את החצי השייך לו? והרי הוא לא אשם בנזק שעשה השור תחת אחריות ה'שומרי שכר'. ומדוע אמרה המשנה שלאחר שקיבל הניזק האחרון את חצי הנזק, אם נשאר כסף בשור הוא הולך לניזק שלפניו, וכן הלאה לניזק שלפני פניו?

תירוץ: אמר רבינא: כוונת המשנה שאם יש 'מותר בנזקיו' הוא הולך לניזק שלפניו. דהיינו באמת בשור שווה מאתיים שנגח שור שווה מאתיים, וכל פעם תפס הניזק את השור והוא הזיק שוב שור שווה מאתיים, וכן הלאה - יקבל רק הניזק האחרון את ה-100 של חצי נזקו, אבל הניזק שלפניו לא יקבל כלום, וממילא גם הניזק שלפני פניו לא יקבל כלום, כי הבעלים מקבל את ה-100 של החצי השני מהשור.

אבל כאן מדובר שהשור של הניזק האחרון היה שווה רק 50, ומגיע לו רק 25 לחצי הנזק, וממילא נותר ביד הניזק שלפניו 75. אמנם השור של הניזק שלפניו היה שווה 100 ומגיע לו 50 לחצי הנזק, וממילא נותרו 25 נוספים שהם הולכים למזיק שלפני פניו. כלומר בכל מקרה הבעלים מקבל את החצי נזק המגיע לו, וכל שאר הניזקים הנוספים אחראים רק על החצי נזק השני שהיה מגיע להם, ואז אם הנזק המאוחר קטן יותר מהנזק הקודם לו - מקבל גם הניזק שלפניו האחרון חלק מהחצי נזק שנשאר מהנזקה הראשונה, וכן הלאה.

וכן כי אתא רבין וכו': גם הוא ביאר את דעת רבי מאיר כנ"ל. שהוא סובר כרבי ישמעאל, וכוונת המשנה שהניזקין תפסו את השור, ומחייבים אותם לשלם מתוך החצי נזק שמגיע להם וכו"ל.

קושיא: במאי אוקימתא: העמדת את דעת רבי מאיר כרבי ישמעאל, והרי דעת רבי שמעון היא כרבי עקיבא (שהמזיק והניזק שותפים בשור כפי שביארנו במשנה). ואם כן קשה שהרישא כרבי ישמעאל והסיפא כרבי עקיבא! [ואפילו שיש כאן שני תנאים שונים הגמרא, לא רוצה לומר שרבי מאיר ורבי שמעון נחלקו במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, כי אם כן אין שום חידוש בדברי המשנה. ראי'ה]

תירוץ: אמרי, אין וכו': אכן כן. וכמו שאמר שמואל לרב יהודה: שינא (= שנון ומחודד) תעזוב את הניסיון להעמיד את המשנה כתנא אחד, ובוא אחרי ותאמר שהרישא רבי ישמעאל והסיפא רבי עקיבא.

*

תנן התם: למדנו במשנה לקמן (צ.), **התוקע לחברו:** המכה את חברו כנגד אזנו. ויש מפרשים שתקע באזנו בפיו או בשופר. **נותן לו סלע:** דמי בושתו, וחייב גם בנזק צער ורפיו (אם יש שם).

ההוא גברא: היה אדם שתקע לחברו, שלח רב טוביה בר מתנה לרב יוסף ושאלו האם כוונת המשנה שעל התוקע לשלם לו סלע צורי דהיינו 4 זוזים, או לסלע מדינה דהיינו חצי זוז.

אמר ליה רב יוסף, למדנו במשנתנו שלדעת רבי שמעון 'האחרון נוטל מנה ושלפניו חמישים זוז ושנים הראשונים דינר זהב'. ואם כוונת המשנה לסלע מדינה, א"כ קשה מדוע רבי שמעון לא המשיך ואמר שאם השור חזר וגנח שור נוסף שווה מאתיים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמישים זוז ושלפניו דינר זהב, ושניים הראשונים (= הבעלים והניזק הראשון) נוטלים 12 זוז ועוד סלע מדינה שהוא חצי זוז, אלא בהכרח שאין דרך המשנה לדבר על סלע מדינה לפי שאין דרכה לעסוק בחצאי זוז, וא"כ לגבי התוקע לחברו כוונת המשנה שישלם 4 זוז.

א"ל: אמר לו ר' טוביה, וכי התנא צריך לפרט ולומר את כל המקרים כמו רוכל? וא"כ אין להביא ראיה מכך שהתנא לא הביא את המקרה של סלע מדינה.

שואלת הגמ': מאי הוה עלה? מה הוכרע עם שאלתו של רב טוביה?

פשוטה: הכריעו את הספק מכך שאמר רב יהודה אמר רב - כל כסף שהוא מדברי חכמים הוא כסף מדינה, וא"כ התוקע לחברו (שחיובו הוא מדברי חכמים) חייב לו סלע מדינה שהוא חצי זוז.

ממשיכים עם המעשה הנ"ל:

אמר ליה ההוא גברא: אמר אותו אדם שתקע לו חברו (= הניזק) לרב יוסף - הואיל והוא חייב לי רק חצי זוז ולא יותר, אני מתבייש לקבל זאת ממנו, אתן אותו לעניים.

אח"כ חזר ואמר - שיתן אותו לי ואלך להברות בו את נפשי (= אקנה בו משהו לטעום).

א"ל רב יוסף: כבר זכו בו העניים, ולמרות שאין כאן עימנו עניים, אני הי"ד של העניים (= רב יוסף היה גבאי צדקה) וזכיתי עבורם.

דא"ר יהודה אמר שמואל יתומים אין צריכין פרוזבול: משום שנשיאי ישראל שבכל דור ודור (כגון רבן גמליאל ובית דינו בזמן הגמרא) הם הממונים על היתומים ועל הממון שלהם, ונחשב הדבר כאילו שטרותיהם של היתומים מסורים לבית דין, והדין הוא שהמוסר שטרותיו לבי"ד אין השמיטה משמטת את מה שחייבים לו ויכול לגבות את חובו *(כל עניין הפרוזבול הוא למסור את שטרותיו לבי"ד כדי שיוכל לגבות את חובו)*, וכשם שהם אביהם של יתומים כך הם כ"ד העניים.

חנן בישא: אדם שקראו לו 'חנן הרע' תקע למישהו באזנו, אמר לו רב הונא שישלם לניזק חצי זוז. היה לחנן רק מטבע של זוז שנפחתה צורתו ולא מצא מישהו שיסכים פרוט אותו לשני חצאים (= הסוחרים היו מקבלים אותו והיה אפשר לקנות בו, רק שהשולחני לא היה מסכים לפרוט אותו), תקע לו חנן שוב באזנו ונתן לו את כל הזוז. *(ולכן קראו לו 'חנן הרע').*

נספח בבא קמא לו – דעת רבי שמעון

שור תם שווה מאתיים שנגח שור שווה מאתיים

בגיוחה ראשונה: מתחלקים המזיק והניזק חצי חצי

מזיק	ניזק
100	100

בגיוחה שניה: מתחלקים המזיק והניזק בחלל שקבלו יחד עם הניזק השני

מזיק	ניזק ראשון
50	50
ניזק שני	ניזק שני
50	50

סה"כ לניזק שני 100

בגיוחה שלישית: מתחלקים המזיק והניזק בחלק שגותר להם יחד עם הניזק השלישי וכן הניזק השני מתחלק

איתו

מזיק	ניזק ראשון
25	25
ניזק שלישי	ניזק שלישי
25	25
ניזק שני	ניזק שני
25	25
ניזק שלישי	ניזק שלישי
25	25

סה"כ לניזק שני 50 ולניזק שלישי 100